

Tjära

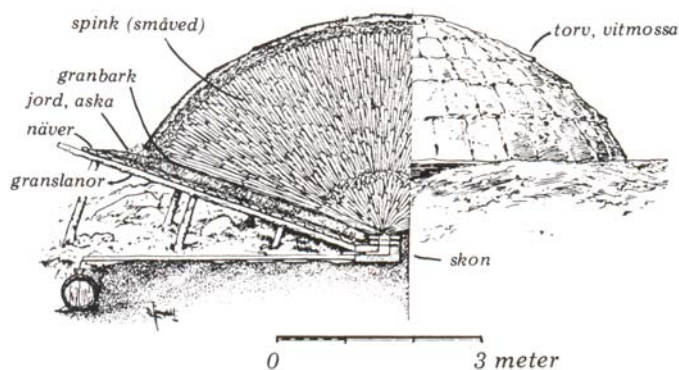
Tjära har länge varit en viktig produkt. Den användes främst till impregnering av trä och textil. Den har även använts som smörjmedel. Tjäran framställs ur tallstubbar och tjärved. Stubbarna bröts upp ur marken och högs i små bitar. Det var enklast att hugga tjärveden under vintern när det var kallt, veden blev då spröd och lättare att klyva. Tjäran utvanns ur veden genom upphettning.

Att iordningställa tjärdalen var ett stort jobb som många kunde vara engagerade i. Foto: Västerbottens museums arkiv.

Tjärdalen

Tjärdalen hade formen av en stor tratt. I botten läggs näver och granbark, under senare tider även takspån. Ovanpå detta staplas den fint huggna tjärveden med de bästa kvaliteterna nederst. Ovanpå veden läggs torv. Sist läggs sand och kolstybb. Tjärdalen tändes på längs nedre kanten. En springa lämnades vid stybbningen runt om. Lufttillförseln som styrde förbränningen reglerades genom öppningar.

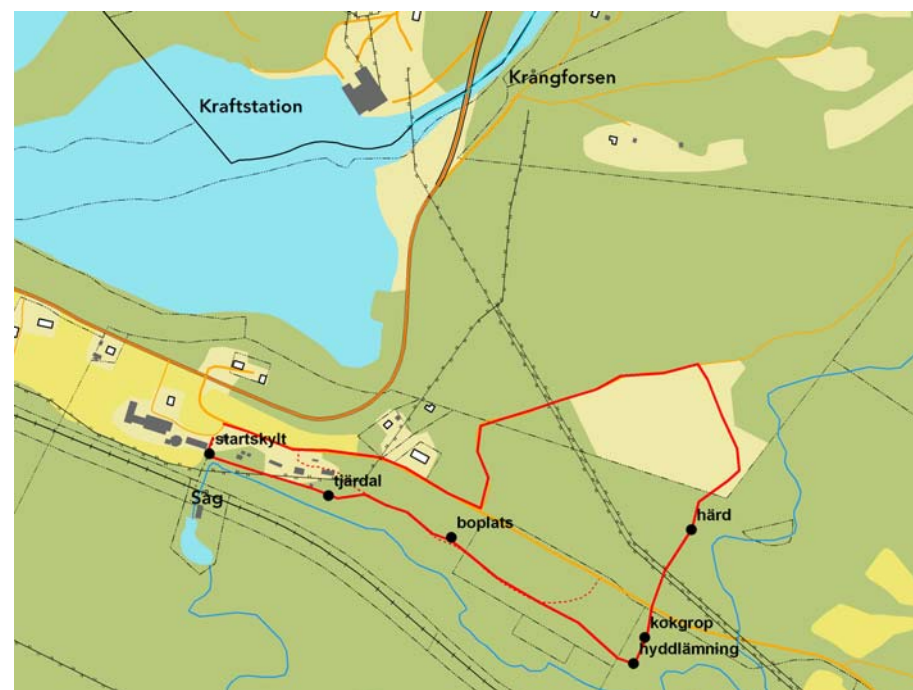

Principskiss av en tjärdal i genomskärning. Efter J Köhler 1907.

Kulturlämningar vid Krångfors Skellefteå kommun

Projektet Skog & Historia bedrivs i samarbete med Skogsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet och regionalt i samarbete med Västerbottens museum, Länsstyrelsen, Länsarbetsnämnden, kommunala museer och stöds av EU:s strukturfonder.

Ambitionen med Skog & Historia är att kunskapen om skogens kulturmiljöer skall öka genom att fler blir delaktiga. Ett led i arbetet är även omfattande utbildnings- och informationsinsatser.

Slingan som är markerad i rött är ca 1,8 km lång. Kartan visar de platser som omnämns i broschyren. © Lantmäteriverket Gävle. Medgivande I 2007/1764.

Boplatser

Förhistoriska boplatser kan vara svåra att hitta. Om det inte finns någon nedgrävning för t ex en hydda eller en förvaringsgrop syns inget om marken har ett växttäck. Därför söker man i vägskärningar, rotvältor, grustag och i markberedningsfårar. Precis som vi gör i dag, sökte man sig under förhistorien till sandiga och solbelysta platser nära vatten. Tecknen på att en plats använts av människor under förhistorien är skörbrända stenar, trasiga redskap och stenavfall från tillverkning av redskap. Ibland hittar man även brända ben som kan visa vilka djur man ätit.

Hyddgrunder

Dessa hyddgrunder kallas även "boplatzvall" och ligger ofta på väl-dränerad mark i närheten av vatten som är öppet året runt. Under de senaste tjugio åren har ett flertal hyddlämningar grävts ut i Norrland. De flesta har använts under stenåldern, ca 4 000-2 000 f Kr.

Hyddan vid Krångbäcken

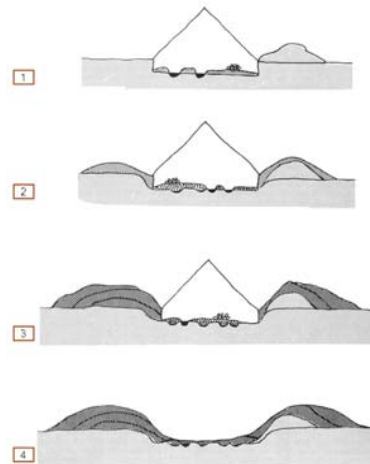
Denna hydda ligger i närheten av Krångbäcken. Dagens Skellefteälv var en långsträckt havsvik med ett bredare sel nedanför Krångforsen. Tillgången på sötvatten i Krångbäcken har troligen gjort att hyddan lades här. Under perioden 5 200 -4 200 f Kr, har hyddan ett gynnsamt läge ur jakt- och fiskesynpunkt.

Skörbrända stenar i en markberedningsfåra. Marken i övrigt är stenfri. Foto: Västebottens museum.

Fotot visar en boplatzvall där den svarta linjen visar var hyddan stod. Foto: Västebottens museum.

Principskiss för en boplatzvalls uppbyggnad och förfall.

Eldstaden – härden

Härdarna är de enda synliga lämningarna efter kåtor. Under vintern använde samerna främst tältkåtor som var enkla att ta ner och sätta upp under flyttningarna. Härdarna kan vara runda eller ovala och är ofta stenfyllda. Stenen magasinerade värmen från elden. Härdarna ligger ofta på sandiga tallhedars längs älvar och åar eller i närheten av mindre myrar och bäckar.

Arkeologiska undersökningar av härdar har visat att de främst använts under perioden 800 - 1 600 e Kr.

Kokgropar

Under de senaste tjugio åren har en mängd kokgropar registrerats i länet. Kokgropar kan vara runda eller rektangulära. I markytan syns endast en svag försänkning som kan tas för en rotvälta. När man sticker ner en jordsond i kokgropen känns en kraftig stenpackning, under stenpackningen är ofta ett tjockt kollager. När man undersöker en kokgrop genom utgrävning syns kollagret och stenpackningen tydligt.

Kokgropar vid Hästbäcken

Uppströms Skellefteälven, vid Finnforsfallet, finns ytterligare kokgropar. På de sandiga markerna längs Hästbäcken finns flera områden med kokgropar. De ligger ofta i grupper om två till fyra kokgropar och de flesta är rektangulära.

Härdar kan vara svåra att se, denna har nött fram i en stig. Foto: Västebottens museum.

En rund kokgrop i genomskärning med kollager i botten och många stenar ovanpå. Foto: Västebottens museum.

En rektangulär kokgrop i genomskärning med kollagret i botten och skörbrända stenar ovanpå. Foto: Västebottens museum.